

ÇAVDIR AĞZINDAN DERLEME SÖZLÜĞÜ'NE KATKILAR

Feyza TOKAT*

Özet

Ağızlar; kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, eğitim düzeyinin yükselmesi, köyden şehre göç gibi sebeplerle yok olma tehlikesi altındadır. Bu sebeple; ağızların söz varlığına dair tespit edilip kayda geçirilen her bir kelime, deyim, atasözü, herhangi bir ağız özelliği çok önemlidir. Bu yazıda Burdur ilinin Çavdır ilçesi ağızı üzerinde durulmuştur. Çavdır ağızına ait *Derleme Sözlüğü*'nde yer almayan 87 söz, 28 deyim ve 3 beddua; *Derleme Sözlüğü*'ne göre farklı anlama sahip 35 söz ve 1 deyim; Çavdır ağızında kullanılan ancak *Derleme Sözlüğü*'nde Çavdır ağızı ibaresi olmayan 45 söz, 5 deyim ve 1 beddua tespit edilmiştir. Çavdır ağızının söz varlığını tespit ederken amacımız, ağız araştırmalarına ve ağız atlası oluşturma çalışmalarına katkıda bulunabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Ağız bilimi, Burdur ağızları, Çavdır ağızı, söz varlığı, *Derleme Sözlüğü*.

CONTRIBUTIONS TO THE ECLECTIC DICTIONARY FROM THE CHAVDIR DIALECT

Abstract

The dialects are under threat of extinction for reasons such as the proliferation of mass media, the rise of the education level and the migration from villages to the cities. Therefore, each word, phrase, proverb, and each of the dialect properties that are detected and registered relating to the lexicon of the dialects are very important. In this study, the dialect of Burdur city's Chavdir district is considered. Firstly, 87 words, 28 idioms and 3 curses from Chavdir dialect that are not included in the eclectic dictionary are presented. Then, 35 words and an idiom of Chavdir dialect that have different meanings than the eclectic dictionary are identified. Also, 45 words, 5 idioms and a curse that are used in Chavdir dialect but are not phrased as Chavdir dialect in the eclectic dictionary are considered. The aim of this study while researching the lexicon of the Chavdir dialect is to contribute to the dialect researches and to the works on making up the dialect atlas.

Keywords: Dialectology, Burdur dialects, Chavdir dialect, vocabulary, *Eclectic Dictionary*.

Ø. Giriş:

Fonetik, yapı ve anlam özellikleri bakımından standart dilden farklılıklar gösteren ağızlar; teknoloji ile hızla değişen dünyamızda yok olma tehlikesi altındadır. Eğitim düzeyinin yükselmesi, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, köyden şehre göç gibi sebepler ağızları yazı diline yaklaştırmış ve ağız özelliklerinin ortadan kalkmasına neden olmuştur. Henüz kayıtlara geçmemiş pek çok sözcük, deyim ve atasözü genç nesiller tarafından bilinmemekte ve unutulma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Günümüzde bir yörede 30-40 yaş altı kişilerde ağız

* Yrd. Doç. Dr.; Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, ftokat@pau.edu.tr.

özelliklerinden bir kısmının azaldığının, hızlı bir değişim içinde olduğunun veya yok olduğunun gözlenmesi ağızların zamana ve şartlara olan dayanıksızlığının önemli bir göstergesidir (Karahana, 1999: 26). Bu yüzden dilcilik ve ağız bilimi başta olmak üzere farklı bilim dalları için de eşsiz veriler içeren ağızlara ait her bir kelime, deyim ve ağız özelliğinin olabildiğince çok malzeme ile tespit edilip kayda geçirilmesi önemlidir (Demir, 2013: 14). Bu çalışmaların zaman kaybetmeden hızlı bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Cumhuriyet Döneminde ağızlardan derleme çalışmaları Türk Dili Tetkik Cemiyeti tarafından yaptırılmış ve toplanan sözcükler 1932’de *Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi* adıyla yayınlanmıştır. Daha sonra bu çalışmalar bütün Anadolu’da ekiplerle yapılmış ve *Derleme Sözlüğü* adıyla bilim dünyasının hizmetine sunulmuştur. Günümüzde Türkiye Türkçesi ağızlarıyla ilgili olarak Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan çalışmaların sözlük kısımları ve *Derleme Sözlüğü* genel ağ ortamına aktarılmış olup *Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü* adı altında <http://tdkterim.gov.tr/ttas/> adresinde hizmet vermektedir. *Derleme Sözlüğü* ve *Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü*, Türkiye Türkçesi ağızlarının söz varlığının tamamını yansıtmaya bakımdan yeterli değildir. Önce *Söz Derleme Dergisi* daha sonra da *Derleme Sözlüğü* adı ile yayımlanan Türkiye Türkçesi ağızları sözlüğü ne yazık ki Anadolu’nun bütününde konuşulan ağızların kelime hazinesinin tamamını içine almamaktadır (Gülensoy, 1999: 20). *Derleme Sözlüğü*’ne girmemiş kelimelerin tespit edilip kayda geçirilmesi Türk dilinin değişim ve gelişim aşamalarının tespit edilmesine çok önemli katkılar sağlayacaktır.

Sadece iller, ilçeler arasında değil; komşu köyler hatta aileler arasında bile farklı ağız özellikleri bulunabilmektedir. Bu sebeple en azından her idari birimle ilgili ayrı ağız çalışması yapılması ağız araştırmalarına ve ağız atlası oluşturulmasına katkıda bulunacaktır. Bu yazıda Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde okumaya başladığım yıllardan itibaren memleketim olan Burdur’un Çavdır ilçesi ağızına ait kendi aile çevremden duyup not aldığım sözcüklerden *Derleme Sözlüğü*’nde yer almayanlar ile bu sözlüktekinden farklı anlama sahip olanlar tanıtılacaktır.

Çavdır, Akdeniz Bölgesi’nde Burdur’a bağlı bir ilçedir. Burdur ve Denizli il merkezlerine 90, Antalya il merkezine 115 kilometre uzaklıktadır. Adrese dayalı nüfus kayıt sisteminin 2013 yılı verilerine göre merkezde 4894, belde ve köyleriyle 13.052 nüfusa sahiptir. İlçenin doğusunda Antalya, batısında Gölhisar ve Altınyayla, kuzeyinde Tefenni, güneyinde Muğla bulunmaktadır. Burdur’un Çavdır ilçesinin söz varlığı üzerinde bir ağız çalışması yapılmamıştır (Bulut, 2013: 1134). Leyla Karahana tarafından yapılan sınıflandırma çalışmasında Çavdır’ın da dâhil olduğu Burdur ve yöresi ağızları; Batı Grubu Ağızları içerisinde Afyon, Antalya, Aydın, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Denizli, Eskişehir, Isparta, İzmir, Kütahya, Manisa,

Muğla, Uşak ve Nallıhan (Ankara) ağızları ile birlikte birinci alt grupta bulunmaktadır (Karahan, 1996: 116).

Bir bölgeden derlenmiş sözlük ve kelime listeleri hazırlamak, ağız araştırmalarıyla ilgili yapılacak ilk çalışmalar arasındadır. Bir ağız sözlüğü için yapılacak iş, belli ölçütlere göre kelimeleri listeleyip yanına standart dildeki karşılıklarını belirtmek, standart dilde karşılığı olmayan sözcükler içinse yine standart dilin imkânlarından yararlanarak anlaşılır bir tanım vermekten ibarettir (Demir, 2013: 81). Bu yöntem, Çavdır ağzının *Derleme Sözlüğü*'nde yer almayan ve anlamca *Derleme Sözlüğü*'ndeki sesteşinden farklı olan kelimelerinden oluşan bu çalışmada da benimsenmiş, ayrıca kelimeler türlerine göre tasnif edilmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Çavdır ağzına ait *Derleme Sözlüğü*'nde yer almayan 87 söz, 28 deyim, 3 beddua; ikinci bölümde Çavdır ağzında *Derleme Sözlüğü*'ndekinden farklı anlamda kullanılan 35 söz ve 1 deyim; üçüncü bölümde ise Çavdır ağzında kullanılan ancak *Derleme Sözlüğü*'nde Çavdır ağzı ibaresi olmayan 45 söz, 5 deyim ve 1 beddua tespit edilmiştir.

I. *Derleme Sözlüğü*'nde Bulunmayan Söz ve Deyimler:

I.1. Deyimler:

bitbit et-: Mızırtı edip rahat vermemek.

boğazına turk-: Lokmasının boğazında takılıp kalması.

cıbarışı çık-: Beli kaymak.

cılık domatez gibi: Yorgun, yıpranmış.

çığdan dışarı ol-: Özellikle evlenip evden ayrılmış kız çocukları için söylenen, artık kızın ev halkından biri olmadığını anlatan söz.

delbeğe gelmeyecek deriyi davula ger-: Olmayacak, işe yaramayacak işer yapmak.

dilki fendine yat-: Uyur numarası yapmak.

elevinaşa: Ele güne karşı.

eli başına erme-: Bir işi yapmaya zamanı olmamak.

eşek demeye git-: Düğün evine yardım edilecek bir şey var mı, diye sormaya gitmek.

eter beter et-: Azarlamak, paylamak.

gelemeç getir-: Alay etmek, dalga geçmek.

gıçını sidik yakma-: Sıkıntı, dert çekmemek.

hüner atma-: Beğenilir iş yapmamak, iş ve davranışlarıyla yakınlarının övünmesine sebep olmamak.

höd de-: Korkutmak, gözdağı vermek.

hun evine otur-: Elinde avcunda hiçbir şey kalmamış kimse.

istillah çıkar-: 1. Yeni bir icat çıkarmak. 2. *mec.* Problem çıkarmak.

iş dut-: Bir işte çalışmak, iş yapmak.

keşkek gibi ol-: Çok yorulmak.

kısacık adam et-: Her sözü dinler duruma getirmek, uslandırmak.

kül keşkek ol-: Çok yorulmak.

mıcırık çıkar-: Kavga için sebep bulmak.

obal boynuna: Ben karışmam, sorumluluk sana veya ona düşer, anlamında kullanılan bir söz.

ozan gibi konuş-: Çok ilginç şeyler söylemek, anlatmak.

sevincik delisi ol-: Birden ve çok sevinçle heyecanlanarak dengesizleşme.

tuz yala-: Evlenip evden ayrılan kızın baba ocağına her geldiğinde mutlaka evine bir şey götürdüğü, götüreceği bir şey bulamazsa tuzu yaladığını ve sonuçta yine evine eli boş gitmediğini anlatan söz.

ud altında kal- (udlu ol-): Borçlanmak, gönül borcu olmak.

yasavul ol-: Kavga veya bir kargaşa sonunda ortalığın sakinleşmesi.

I.2. Beddualar:

dilbağlarını versin: Dilin tutulsun.

yanagralardan gidesice: Vebadan öl.

yurt yerlerinde kalasica: Yurt yeri göçle terk edildiğinde eski yurttan unutulup kal.

I.3. Sözcükler:

I.3.1. Adlar:

I.3.1.1. Alet / Eşya Adları:

firkete: Çatal iğne.

mōramaç: Baca.

yungu daşı: Toprak evlerin damını sürtmeye yarayan taş.

I.3.1.2. Çiçek / Bitki Adları:

acıbicik: Yemeği yapılan bir çeşit ot.

cavırağzı: Koyunkıran da denen bitki.

gayışak: Yabani kereviz.

guzgur: Yabani kereviz.

ilahana: Lahana.

karafil otu: Yavşan otu.

kıyalma: Geyik elması da denen bir çeşit ağaç.

kızılıcüzlük: Bir buğday çeşidi.

sētın: Zeytin.

tülübez: Çalı diplerinde çıkan bir çeşit ot.

I.3.1.3. Hayvan Adları:

çingay: Yumurtaya gelmiş tavuk.

yurda kaçan: 1. Yurt yeri göçle terk edildikten sonra yeni göçülen yerden kaçarak eski yurda geri dönen hayvan. 2. *mec.* Haylaz, işe yaramaz evlat, çocuk.

zırtlan: Sırtlan.

I.3.1.4. Nesne Adları:

çar çaput: Paçavra.

perli: Çocukların taştan yaptıkları bilye.

peskili: Bezin yakılmış hâli.

I.3.1.5. Yiyecek / Yemek Adları:

gazelaşı: Taze fasulyenin kurutulmuşu ve bulgurla yapılan yemek.

ölemeç: Bulgur ve kıymanın ufak köfteler hâline getirilmesiyle yapılan yemek.

sorguç şeker: Ağızda sorularak yenen şeker.

tahan: Tahin.

yummaç: Bazlama ekmeğinin içine peynir koyup sıkmak.

I.3.1.6. Akrabalıkla İlgili Adlar / Terimler:

ini: Kardeş.

tarlabölen: İkinci hanım veya ikinci hanımın çocuğu.

I.3.1.7. Giyecek Adları:

gizlemelik: Bayramlarda ve belli günlerde giyilen güzel elbise.

iç don: Kıyafeti içine giyilen yün pantolon.

I.3.1.8. Hastalık Adları:

yanığra: Veba hastalığı.

I.3.1.9. Mekân Adları:

damev: Bahçede, bir duvarı eve bitişik olarak yapılan tek odalı, toprak ev.

I.3.1.10. Diğer Adlar:

acel ece: Azrail.

buğday: Dinî bayramlarda arifeden önceki gün.

çeyiz önü: Gelin geldiğinin ertesi günü, gelini görmek için yapılan toplantı.

çeynem: Lokma.

dokanak: Yük taşıyan develere veya diğer hayvanlara dar bir yerden geçerken sırtındaki yükü etrafa sürtünerek yıkmaması için söylenir.

ellik cavırı: Bizim gâvurumuz.

et ayak: Tombul ayak.

ev içeri: Ev halkı.

gardaşlık: Çocuklukta başlayıp hayat boyu süren arkadaşlık.

kara ece: Tevazu olarak bendeniz manasında kullanılır.

karabaşım: Herhangi bir sebeple bir olayda tek başına kalanlar söyler.

masala: Masal.

okuculuk: Düğüne çağrı, davet yapma işi.

ölgüllük: Başsağlığı.

satılık kız: Evlenme çağına gelmiş kız.

tıĝcı: Gözcü.

ufakçılık: Küçük ve önemsiz şeylerin hesabını yapma.

ufrasa: Kocakarı ilacı, halk hekimliĝi ile tedavi etme.

I.3.2. Sıfatlar:

ayıp sabırlı: Edebinden acısını, sıkıntısını kimseyle paylaşmayan kimse.

bol bolamat: Çok, bol.

cırtlamba: Aniden parlayan, geçimsiz.

çoka: Kısa boyunlu kimse.

dıĝan aĝızlı: Çok konuşan kimse.

eynalaz: Hilekâr.

galp: Tembel, yavaş.

gazatalı: Dile düşmüş.

kıpçıklı: Yaramaz, afacan.

kurkaz: Zayıf, çelimsiz, kuru.

sagıralı: Burnundan konuşan ve konuştuĝu tam anlamılamayan kişi.

samıt: Saf, salak.

ufakçı: Her şeyin özellikle de paranın en ince hesabını yapan kişi.

ürümbüzcü: Yaygaracı.

yalnız yataklı: 1. Yalnız yaşamaya alışmış kişi. 2. *mec.* Evin tek çocuĝu olduĝu için her nazı çekilen çocuk.

I.3.3. Zarflar:

aşamıla: Akşamleyin.

ardan: Ondan sonra.

bölemlige: Böylece.

heşşöle: Ha şöylece.

heşşölece: Allah razı olsun, sağ ol.

hülāse kelem: Kısacası, sözün özü.

ingastan: Yalandan, şakacıktan.

üyüm üyüm: Arkası kesilmeden.

üyün üyün: Ateşin durgun, için için yanması için kullanılır.

I.3.4. Yansımalar:

faldırı faşşak: Baştan savma, gelişigüzel.

hokur hokur: Fokur fokur.

lapbadanak: Bir anda, birdenbire.

I.3.5. Edatlar:

gardem: Kardeşim, dostum.

herif: Adam, koca; kocam, beyim.

ollē: Yaşa.

I.3.6. Fiiller:

büngüş-: İkiye bükülmek.

dırkış-: İki büküm olmak.

gabalı-: Üstünkörü yapmak.

ıhdırıl-: Deveyi çöktürmek, oturtmak.

kalkı-: Zıplamak, hoplamak.

kayı ol-: Razı olmak, kabullenmek, yetinmek.

kok-: Küsmek, gücenmek.

mehelse-: Kendine denk görmek.

tele-: Tanımak, bilmek.

I.3.7. Bağlaçlar:

halbüsem: Hâlbuki.

II. Derleme Sözlüğü'nde Anlamları Farklı Olan Söz ve Deyimler:

II.1. Deyimler:

nevri dön-: Çok sinirlenmek (*krş.* DS IV, 3249).

II.2. Sözcükler:**II.2.1. Adlar:****II.2.1.1. Alet / Eşya Adları:**

sitil: Küçük bakraç (*krş.* DS V, 3649).

II.2.1.2. Nesne Adları:

baranı: Oturan küçük insan topluluğu (*krş.* DS I, 526).

II.2.1.3. Yiyecek / Yemek Adları:

diritme: Buğday, nohut, fasulye, sarımsağı birlikte pişirerek yapılan ceviz ve kırmızı biberle yenilen yemek (*krş.* DS II, 1517).

katmar: Arasına tahin ve yağ sürülerek yapılan yufka ekmeği (*krş.* DS IV, 2686).

kendime: Nişasta ve kaymakla yapılan değerli bir helva (*krş.* DS IV, 2742).

kıstırma: Bisküvi arası lokum (*krş.* DS IV, 2846).

kömbe: Açılmış yufkaya haşhaş konularak yapılan ekmek (*krş.* DS IV, 2956).

tatar: Haşlanmış hamurla yoğurt karıştırılarak yapılan yemek (*krş.* DS V, 3844).

II.2.1.4. Mekân Adları:

çalduvar: Yazlık evin önündeki gölgelik (*krş.* DS II, 1051).

pürçük: Toprak evlerin çatısındaki çıkıntı (*krş.* DS V, 3499).

tul: evin kenarındaki kadın ve erkeklerin sohbet ettiği yer (*krş.* DS V, 3989).

II.2.1.5. Meslek Adları:

gezekci: Kuzu sürüsü çobanı (*krş.* DS III, 2021).

II.2.1.6. Organ Adları:

çiyin: Omuz ile boyun arası (*krş.* DS II, 1250).

siyin: Belin alt kısmı (*krş.* DS V, 3654).

II.2.1.7. Diğer Adlar:

dussuzluk: Tatsız şakalar yapma (*krş.* DS II, 1615).

kurama: Planlama, tasarlama (*krş.* DS IV, 3005).

II.2.2. Sıfatlar:

- cibäre:** Görgüsüz (*krş.* DS II, 953).
- çılırsız:** Ne yapacağı belli olmayan kişi (*krş.* DS II, 1173).
- çiriş:** Çok esmer ve çirkin kimselere verilen sıfat (*krş.* DS III, 1235).
- dırtlı:** Çok sık hasta olan, bünyesi zayıf kişi (*krş.* DS II, 1472).
- dussuz:** Tatsız şakalar yapan kişi (*krş.* DS II, 1615).
- esirikli:** Deli, delimsirek (*krş.* DS III, 1783).
- kehel:** Beceriksiz, işe yaramaz (*krş.* DS IV, 2722).
- kurtlu:** Kıpırdak, yerinde durmayan, hareketli (*krş.* DS IV, 3011).
- nümenim:** Çelimsiz, kısa boylu (*krş.* DS IV, 3258).
- sinirse:** Çok sınırlı (*krş.* DS V, 3644).
- veren:** Zayıf, çelimsiz, çürük, virane (*krş.* DS VI, 4097).

II.2.3. Edatlar:

- ayol:** Arkadaşım, a kardeşim.
- gülü:** Küçük kardeşe söylenen sevgi sözü (*krş.* DS III, 2220).
- hes:** Erkek çocukları severken kullanılan sevgi sözü; yiğidim, tosunum (*krş.* DS III, 2348).

II.2.4. Fiiller:

- altala-:** Küçük görüp her istediğini yaptırmak (*krş.* DS I, 229).
- çiz-:** Dizmek (*krş.* DS III, 1253).
- gımt-:** Edalı, havalı bir şekilde oturmak (*krş.* DS III, 2046).
- öykün-:** Söylenip durmak (*krş.* DS V, 3367).
- saylan-:** Sayılmak, kabul edilmek (*krş.* DS V, 3562).

III. Derleme Sözlüğü'nde Çavdır Ağzı İbaresini Olmayan Söz ve Deyimler:

III.1. Deyimler:

- ağzını kes-:** Bir kimsenin sözlerini alaylı bir şekilde tekrarlamak (*krş.* DS, I, 120).
- ası gel-:** Başkaldırmak, isyan etmek (*krş.* DS I, 342).
- hora geç-:** Hoşa gitmek, işe yaramak (*krş.* DS III, 2407).

kubuz at-: Yalan söylemek (*krş.* DS IV, 2990).

ödü sıd-: Çok korkmak; ödü patlamak (*krş.* DS V, 3314).

III.2. Beddualar:

adı batasica: İlenç (*krş.* DS I, 65).

III.3. Sözcükler:

III.3.1. Adlar:

III.3.1.1. Alet / Eşya Adları:

görek: Kapıya takılan asma ya da düz kilit (*krş.* III, 2158).

kımçı: Kamçı (*krş.* DS IV, 2802).

övendire: Hayvan dürtmeye yarayan ucu bizli değnek, üvendire (*krş.* DS V, 3364).

sütlük: Süt soğutmaya yarayan, yemek saklanan bir çeşit dolap (*krş.* DS V, 3729).

III.3.1.2. Çiçek / Bitki Adları:

bıtıtrak: Kırılarda yetişen dikenli bir otun dışı dikenli tohumu (*krş.* DS I, 671).

III.3.1.3. Yiyecek / Yemek Adları:

angurya: Hıyar (*krş.* DS I, 267).

saksağanbeyni: Yoğurt ve pekmez karıştırılarak yapılan yiyecek (*krş.* DS V, 3522).

III.3.1.4. Akrabalıkla İlgili Adlar / Terimler:

biyana: Amca karısı, yenge (*krş.* DS I, 712).

çelebā: Kayımbirader (*krş.* DS II, 1118).

ece: Ağabey (*krş.* DS III, 1659).

gaga: Ağabey (*krş.* DS III, 1891).

III.3.1.5. Organ Adları:

gıç: 1. Bacak. 2. Ayak (*krş.* DS III, 2030).

III.3.1.6. Diğer Adlar:

arpa: Arife günü (*krş.* DS I, 330).

cavır: Gâvur (*krş.* DS II, 866).

gelinertesi: Gelin geldiğinin ertesi günü, gelini görmek için yapılan toplantı (*krş.* DS III, 1980).

düşünceme: Düşünce (*krş.* DS II, 1639).

huşa: Kaygı, korku, tasa (*krş.* DS III, 2445).

kesmene: Taklit (*krş.* DS IV, 2768).

löbet: Nöbet (*krş.* DS IV, 3089).

maşala: Düğünün ikinci gecesi meydanda ateş yakılarak yapılan eğlence (*krş.* DS IV, 3135).

oku: Küçük armağanlarla yapılan düğün çağrısı (*krş.* DS V, 3277).

vakıt: Güç kuvvet, derman (*krş.* DS VI, 4091).

III.3.2. Sıfatlar:

bıtbıt: Geveze (*krş.* DS I, 671).

damızlık: Pekmez, yoğurt, peynir vb. şeyleri yapmaya yarayan maya (*krş.* DS II, 1352).

esirik: Deli (*krş.* DS III, 1783).

eyatlak: Üstünkörü, baştan savma yapılan iş (*krş.* DS III, 1819).

gezgiç: Çok gezen kimse (*krş.* DS III, 2023).

gacara: Kavgacı, zorba kişi (*krş.* DS III, 1887).

hödük: Korkak (*krş.* DS III, 2427).

kısmır: Cimri, pinti (*krş.* DS IV, 2844).

ötürüklü: İshalli insan ya da hayvan (*krş.* DS V, 3362).

III.3.3. Zarflar:

ellelem: Herhâlde, galiba, zannedersem (*krş.* DS III, 1720).

gücüle: Hemen, şimdi, yeni (*krş.* DS III, 2210).

karadüzen: Düzensiz, gelişigüzel (*krş.* DS III, 2643).

öten: Geçen gün (*krş.* DS V, 3359).

III.3.4. Edatlar:

hiye: Evet (*krş.* DS III, 2389).

lay: Ey, ulan anlamında kabaca seslenme ünlemi (*krş.* DS V, 3069).

III.3.5. Fiiller:

gıran gir-: Yok olmak, ölmek (*krş.* DS III, 2053).

hiyalla-: 1. Hissetmek, sezmek. 2. Farkına varmak (*krş.* DS III, 2381).

kes-: Taklit etmek (*krş.* DS IV, 2768).

matıfla-: Bunamak (*krş.* DS IV, 3137).

mertle-: Atlamak, sıçramak, zıplamak (*krş.* DS IV, 3471).

parpıla- (I): Paylamak (*krş.* DS V, 3401).

parpıla- (II): Hastayı (ocak denilen halk hekimlerince) ev ilaçlarıyla ve okuyup üfleyerek, kurşun dökerek, yarayı dağlayarak iyileştirmeye çalışmak (*krş.* DS V, 3401).

satıl-: Kız evlenmek (*krş.* DS V, 3552).

Sonuç:

1. Burdur ilinin Çavdır ilçesi ağız üzerine yapılan bu çalışmada Çavdır ağzının *Derleme Sözlüğü*'nde yer almayan 87 sözü, 28 deyimi, 3 bedduası; *Derleme Sözlüğü*'ne göre farklı anlama sahip 35 sözü, 1 deyimi ve Çavdır ağzında kullanılan ancak *Derleme Sözlüğü*'nde Çavdır ağzı ibaresi olmayan 45 sözü, 5 deyimi ve 1 bedduası tespit edilmiştir. Bu da *Derleme Sözlüğü*'nde hâlâ pek çok kelimenin yer almadığının, bazı kelimelerin farklı anlamlarından söz edilmediğinin en büyük göstergesidir.

2. Çavdır ağzından derlenen sözcükler içerisinde bugün standart dilde kullanılmayan ancak Türkçenin tarihî dönemlerinde kullanılmış arkaik sözcükler de mevcuttur.

ini: < ini: (ED, 170a “küçük kardeş”) Kardeş.

oku: < okı:- (ED,79 “çağır-”) Küçük armağanlarla yapılan düğün çağrısı.

ödü sîd- : öt +sı- (ED, 833 “kır-”) Çok korkmak; ödü patlamak.

yasavul olmak: < yasa- (ED, 974 “yap-, düzenle-”) Kavga veya bir kargaşa sonunda ortalığın sakinleşmesi.

3. Çavdır ağzındaki bazı sözcükler, Standart Türkiye Türkçesinde bulunmakla birlikte bazı ses olaylarına uğrayarak anlaşılması güç hâle gelmiştir.

elevinaşa: < T. el + T. gün + T. karşı. Ele güne karşı.

obal boynuna: < Ar. vebâl + T. boyun. Ben karışmam, sorumluluk sana veya ona düşer, anlamında kullanılan bir söz.

4. Bu dar kapsamlı çalışma, bu bölgede daha kapsamlı bir ağız çalışmasının yapılması gerekliliğini de ortaya koymuştur. Genel olarak Burdur ili, özel olarak da Çavdır ilçesine ait bir ağız sözlüğü yapılması Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan çalışmalara ve ağız atlası çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

Kısaltmalar:

Ar. : Arapça

DS : *Derleme Sözlüğü*

ED : An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth- Century Turkish

T. : Türkçe

krş. : Karşılaştırınız

mec. : Mecaz anlam

Kaynaklar:

BULUT, S. (2013). Türkiye Türkçesi Ağızları Üzerine Çalışma Yapılmayan İl ve İlçeler. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/1 Winter, 1129-1149.

CLAUSON, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth- Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.

DEMİR, N. (2013). *Ankara Örneğinde Ağızların Belgelenmesi*. Ankara: TDK Yayınları.

GÜLENSOY, T. (1999). Ağız Araştırmalarının Bugünkü Durumu. *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, (9 Mayıs 1997), Ankara: TDK Yayınları.

KARAHAN, L. (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: TDK Yayınları.

KARAHAN, L. (1999). Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar. *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, (9 Mayıs 1997), Ankara: TDK Yayınları.

Türkçe Sözlük (2005). Ankara: TDK Yayınları.

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-II-III-IV-V-VI (2009). Ankara: TDK Yayınları.